BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
29 B
64

Scholarum Piarum S. Pantaleonis

ex hered. Ill.mi Ioan.i de Rubeis

f. 12. 6. 26

Digitized by Google

QUERELA PACIS

Vndique gentium ejectæ, profligatæque.

Auctore

DESIDERIO ERASMO Roterodamo.

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officina IOANNIS MAIRE.
CIↃ IↃ CXLI.

Præſtantiſſimo Viro,

GASPARI VIDUANO

Illuſtriſſimi Conſilii X. à ſecretis Primario.

FRANCISCUS ASULANUS
S. D.

SI, quibus quiſque maxime delectatur, iis etiam donari conſuevit, ut militibus equi nobiles & operoſa arma mittuntur, jure mihi videor feciſſe Gaſpar Viduane, quod pacem, & quæ pacis ſunt, tibi mittenda curaverim. tibi inquam graviſſimo ac ornatiſſimo viro, paciſque ſtudioſiſſimo, atque in iis, quæ in toga geruntur maxima atque ampliſſima, nemini hodie ſecundo. Nam (ut omittam quę foris geſſiſti mul-

Digitized by Google

tis, atque iis honeſtiſſimis, legationibus ſumma fide ac diligentia functus ita ut non minorem apud exteros quam apud tuos ſis laudem conſecutus) jam quadraginta amplius annos auguſtiſſimi Senatus Veneti ſecreta ſedatiſſimi pectoris tui penetralibus condens, ac ubi oportet prudentiſſime promens, dandiſque præterea publico nomine literis ad omnes propemodum & reges & principes univerſi orbis terrarum eam opinionem adeptus es, ut ubique ſapientiſſimus rerumque gerendarum conſultiſſimus habearis. id quod ego ſuperioribus annis, cum agerem Mediolani, magnopere ſum admiratus. Tot enim tum aliunde, tum etiam ab extrema Gallia viri illuſtres de me quotidie quærebant quampridem eſſet poſteaquam te vidiſſem? num recte

cte valeres? ſoliciti adeo ut tibi aſſines aut cognati eſſe viderentur. Ac ſane mitiſſimo candidiſſimoque ingenio virum omnes diligant neceſſe eſt. Itaque munuſculum hoc te maxime decens eo animo accipe, ut tametſi perexiguum eſt, magnum tamen amoris & obſervantiæ meæ monumentum eſſe exiſtimes, neq; vero mireris quod, cum totum hoc volumen tibi dicetur, primi tantum libri fecerim mentionem. ſiquidem palam eſſe arbitror, quo centurio primipili ſeſe inferat, eo totum manipulum verti ſolere: adde quod nulla in re fieri videmus quin reliquæ corporis partes ſuum caput ultro ſequantur. Vale.

Clariſſimo Præſuli Trajectenſi

PHILIPPO

ERASMUS ROTERODAMUS

S. D.

*G*Ratularer tibi Philippe præſul, non minus vitæ ornamentis, quam ſummorum Ducum imaginibus clariſſime, quod tanti muneris honore ſis auctus, ni compertum haberem quam invitus ſuſceperis, quamque gravate optimi maximique Principis CAROLI auctoritate fueris adactus, cuius alioqui charitati nihil non eras daturus. Atque hæc ipſa res ſpem nobis certiſſimam facit fore, ut cum laude perfungaris ſuſcepto, quandoquidem Plato vir exquiſitiſſimi, planeque divini judicii, non alios exiſtimat ad rempublicam gerendam idoneos, quam eos, qui huc nolentes pertrahuntur. Auget autem noſtram de te fiduciam, quoties in mentem venit, & cui tu ſuccedas fratri; & quo patre ſitis ambo profecti. Nam David vir eruditus juxa ac prudens, permultis annis ſic locum iſtum tenuit, ut ſuis ornamentis plurimum ſplen-

doris, ac dignitatis addiderit ipſi muneri, per ſe licet ampliſſimo. Multis modis magnus ac ſuſpiciendus, ſed in hoc præcipue ſalutaris reipublicæ, quod nihil ducebat antiquius ſibi pace publica, hac quoque in parte patrem PHILIPPUM *Burgundiæ Ducem referens, virum nulla non re maximum, ſed tamen pacis artibus cum primis inſignem, & æternæ hominum memoriæ commendatum. Qui tibi hoc etiam impenſius erit exprimendus, non tantum ut filius patri, ſed ut* PHILIPUS *Philippo reſpondeas. Intelligit jam dudum tua prudentia quid abs te populus univerſus expectet.. Triplex onus humeris ſuſtines, patris exemplum ac fratris, tum horum temporum fata (quid enim aliud dicam?) neſcio quomodo ad bellũ pertrahentia. Vidimus ipſi nuper ut quidam amicis quam hoſtibus graviores, nihil intentatum reliquerint, ne bellorum aliquando finis eſſet; rurſus ut vix expreſſerint alii, qui Reipub. Principique ex animo bene volunt, ut pacem cum Francis ſemper optandam, hiſce vero temporibus etiam neceſſariam amplecteremur. Cuius ſane rei indignitas movit animum meum, ut tum pacis undique profligatæ querimoniam ſcriberem, quo nimirum*

hac ratione, juſtiſſimum animi mei dolorem vel ulciſcerer, vel lenirem. Libellum ad te, ſeu primitiolas novo Epiſcopo debitas, mitto, quo diligentius tueatur Tua Celſitudo pacem utcunque partam, ſi non patiar eam oblivisci quanto negotio nobis conſtiterit. Bene vale.

QUE-

QUERELA PACIS,

Vndique Gentium ejectæ, profligatæque,

Auctore

DESIDERIO ERASMO *Roterodamo.*

SI me, licet immerentem, ſuo tamen commodo ſic averſarentur, ejicerent, profligarentq; mortales, meam modo injuriam, & illorum iniquitatem deplorarem, nunc cum me profligatam protinus fontem omnis humanæ felicitatis ipſi à ſemet arceant, omniumque calamitatum pelagus ſibi accerſant, magis illorum mihi deflenda eſt infelicitas, quam mea injuria, & quibus iraſci tantum maluiſſem, horum dolere vicem, hos commiſerari compellor. Nam utcunque amantem ab ſe propellere inhumanum eſt, bene merentem averſari ingratum, parentem ac ſervatricem omnium affligere, impium. Cæterum tot

egregias commoditates, quas mecum affero, ſibimetipſis invidere, próque his ultro tam tetram malorum omnium lernam accerſere, an non hoc extremæ cujuſdam dementiæ videtur? Sceleratis iraſci par eſt, at ſic furiis actos quid aliud quam deflere poſſumus? Qui non alio ſane nomine magis deflendi ſunt, quam quod ipſi ſeſe non deflent, nec alio magis infelices, quam quod infelicitatem ſuam non ſentiunt. Quando non nullus gradus eſt ad ſanitatem, morbi ſui magnitudinem agnoſcere. Etenim ſi ego Pax illa divorum ſimul & hominum voce laudata, fons, parens, altrix, ampliatrix, tutatrix rerum bonarum omnium, quas vel cœlum habet, vel terra, ſi ſine me nihil uſquam florens, nihil tutum, nihil purum aut ſanctum, nihil aut jucundum hominibus, aut gratum ſuperis: ſi contra hæc omnia bellum ſemel omnium malorum, quicquid uſquam eſt in rerum natura, oceanus quidam, ſi huius vitio ſubito marceſcunt florentia, dilabuntur aucta, labaſcunt fulta, pereunt bene condita, amareſcunt dulcia, denique ſi res eſt adeo non ſancta, ut omnis pietatis ac re-

ligio-

ligionis ſit maxime præſentanea peſtis, ſi nihil hoc uno infelicius hominibus, nihil inviſius ſuperis, quæſo per Deum immortalem, quis credat iſtos homines eſſe? quis credat ullam ſanæ mentis micam ineſſe, qui me talem tantis impendiis, tantis ſtudiis, tanto molimine, tot technis, tot curis, tot periculis ſtudent ejicere, tantumque malorum velint tam care emere? Si me ad iſtum modum ſpernerent feræ, levius ferrem, & in me admiſſam contumeliam naturæ imputarem, quæ ingenium immite inſeviſſet: ſi mutis pecudibus eſſem inviſa, condonarem inſcitiæ; propterea quod his ea vis animi negata ſit, quæ ſola dotes meas queat perſpicere. At ô rem indignam, ac pluſquam prodigioſam, unum animal ædidit natura ratione præditum, ac divinæ mentis capax, unum benevolentiæ, concordiæque genuit, & tamen apud quantumlibet efferas feras, apud quantumvis brutas pecudes mihi citius locus ſit, quam apud homines. Iam tot orbium cœleſtium licet nec motus ſit idem, nec vis eadem, tamen iis tot iam ſæculis conſtant, vigentque fœdera. Elementorum

pugnantes inter ſe vires æquabili libramine pacem æternam tuentur, & in tanta diſcordia conſenſu, commercioque mutuo concordiam alunt. In animantium corporibus quam fidus membrorum inter ipſa conſenſus, quam parata defenſio mutua! Quid tam diſſimile, quam corpus & anima? Et tamen quam arcta neceſſitudine connexuerit hæc duo natura, nimirum declarat ipſa divulſio. proinde ut vita nihil aliud eſt, quam corporis & animæ ſocietas, ita ſanitas omnium corporis qualitatum concentus eſt. Animantia rationis expertia in ſuo quæque genere civiliter, concorditerque degunt. Armentatim vivunt elephanti, gregatim paſcuntur ſues & oves, turmatim volant grues, & graculi, habent ſua comitia ciconiæ, pietatis etiam magiſtræ, mutuis officiis ſeſe tuentur delphini. Nota eſt formicarum, & apum inter ipſas concors politia. Sed quid de his loqui pergo? quæ tametſi ratione vacant, ſenſu non vacant. In arboribus, in herbis amicitiam poſſis agnoſcere. Steriles ſunt quædam, niſi marem adjungas. vitis ulmum amplectitur, vitem amat perſica. Uſque adeo quæ nihil

nihil ſentiunt, tamen pacis beneficium ſentire videntur. Sed hæc rurſum ut ſentiendi vim non habent, ita quod vitam habeant, iis, quæ ſentiunt, finitima ſunt. Quid æque brutum atque ſaxorum genus? Dicas tamen his quoque pacis, & concordiæ ſenſum eſſe. Ita Magnes ferrum ad ſeſe trahit, attractum tenet. Quid, quod inter immaniſſimas etiam feras convenit? Leonum inter ipſos feritas non dimicat: Aper in aprum non vibrat dentem fulmineum: Lynci cum lynce pax eſt: Draco non ſævit in draconem: Luporum concordiam etiam proverbia nobilitarunt. Addam (quod magis etiam mirum videatur) impii ſpiritus, per quos cœlitum atque hominum concordia primum dirupta eſt, & hodie rumpitur, tamen inter ſe fœdus habent, ſuamque illam qualemcunque tyrannidem conſenſu tuentur. Solos homines, quos omnium maxime decebat unanimitas, quibuſque cumprimis opus eſt ea, neque natura tam aliis in rebus potens & efficax conciliat, nec inſtitutio conjungit, nec tot ex conſenſu profecturæ commoditates conglutinant, nec tantorum denique malo-

rum

rum ſenſus, & experientia in mutuum amorem redigit. Figura communis omnium, vox eadem. & cum cætera animantium genera corporum formis potiſſimum inter ſe differant, uni homini indita vis rationis, quæ ita ſit illis inter ipſos communis, ut cum nullo ſit reliquorum animantium communis: uni huic animanti ſermo datus, præcipuus neceſſitudinum conciliator. Inſita ſunt communiter diſciplinarum ac virtutum ſemina, ingenium mite, placidumque, & ad mutuam benevolentiam propenſum, ut per ſe juvet amari, & jucundum ſit de aliis benemereri, niſi quis pravis cupiditatibus, ceu Circes pharmacis corruptus ex homine degenerarit in beluam. Hinc eſt videlicet, quod vulgus quicquid ad mutuam benevolentiam pertinet, humanum appellat. Addidit lachrymas, exorabilis ingenii documentum, quo ſi quid forte inciderit offenſæ, & amicitiæ ſerenitatem nubecula aliqua offuſcarit, facile redeant in gratiam. En quot rationibus natura concordiam docuit? Nec his tamen contenta pacis lenociniis amicitiam homini non ſolum jucundam eſſe voluit, verum

verum etiam neceſſariam. Eoque tum corporum, tum animorum dotes ita partita eſt, ut nemo ſit omnium tam inſtructus, quin infimorum etiam officio nonnunquam adjuvetur; nec eadem attribuit omnibus, nec paria, ut hæc inæqualitas mutuis amicitiis æquaretur. Aliis in regionibus alia proveniunt, quo vel uſus ipſe mutua doceret commercia. Cæteris animantibus ſua tribuit arma, præſidiaque, quibus ſeſe tuerentur; unum hominem produxit inermem, atque imbecillum, nec prorſus aliter tutum, quam fœdere, mutuaque neceſſitudine. Civitates repperit neceſſitas, & ipſarum inter ſe ſocietatem docuit neceſſitas, quo ferarum, ac prædonum vim iunctis viribus propellerent. Adeo nihil eſt in rebus humanis, quod ipſum ſibi ſufficiat. In ipſis ſtatim vitę primordiis periſſet hominum genus, niſi conditum propagaſſet coniugalis concordia. Nec enim naſceretur homo, & mox natus interiret, atque in ipſo vitæ limine vitam amitteret, niſi obſtetricum amica manus, niſi nutricum amica pietas ſuccurreret infantulo. Atque in hunc uſum vehementiſſimos illos pietatis

tatis igniculos inſevit, ut parentes etiam illud ament, quod nondum viderunt. Adjecit mutuam liberorum erga parentes pietatem, ut illorum imbecillitas horum præſidiis viciſſim ſublevaretur, fieretque illa cunctis quidem ex æquo pauſibilis, ſed Græcis aptiſſime dicta ἀντιπελάργωσις. Accedunt huc cognationum, & affinitatum vincula. Accedit in nonnullis ingeniorum, ſtudiorum, formæque ſimilitudo, certiſſima benevolentiæ conciliatrix, in multis arcanus quidam animorum ſenſus, ac mirus ad mutuum amorem ſtimulus, quem veteres admirati numini aſſcribebant. Tot argumentis natura docuit pacem, concordiamque, tot illecebris ad eam invitat, tot laqueis trahit, tot rebus compellit. Et poſt hæc quænam iſta tam ad nocendum efficax Erinnys his omnibus diſruptis, disiectis, diſcuſſis, inſatiabilem pugnandi furiam inſevit humanis pectoribus? Niſi primum admirationem, deinde ſenſum etiam mali adimeret aſſuetudo, quis crederet humana mente præditos iſtos, qui ſic jugibus diſſidiis, litibus, bellis inter ſeſe certant, rixantur, tumultuantur? Poſtremo

rapinis, ſanguine, cladibus, ruinis ſacra, profanaque miſcent omnia, nec ulla tam ſancta fœdera, quæ illos in mutuam perniciem debacchantes queant dirimere. Ut nihil etiam acceſſerit, ſatis erat commune hominis vocabulum, ut inter homines conveniret. Sed eſto, nihil apud homines profecerit natura, quæ plurimum valet ut in beluis, itane & nihil apud Chriſtianos valuit Chriſtus? parum efficax ſit doctrina naturæ, quæ maximam vim habet in his quoque, quæ ſenſu vacant, cæterum cum hac multo præſtantior ſit doctrina Chriſti, cur ea ſe profitentibus non perſuadet id, quod unum omnium maxime ſuadet, nempe pacem, mutuamque benevolentiam? aut ſaltem hanc tam impiam, efferamque belligerandi inſaniam dedocet? Cum hominis vocabulum audio, mox accurro, velut ad animal mihi proprie natum, confidens fore ut illic liceat acquieſcere: cum Chriſtianorum audio titulum, magis etiam advolo, apud hos certe regnaturam etiam me ſperans. Sed hic quoque (pudet ac piget dicere) fora, baſilicæ, curiæ, templa ſic undique litibus perſtrepunt, ut nuſquam

nuſquam apud Ethnicos æque. Adeo ut cum bona pars humanę calamitatis ſit advocatorum turba, tamen hæc etiam ad litigantium undas paucitas ſit, ac ſolitudo. Civitatem aſpicio, ſpes ilico oboritur inter hos ſaltem convenire, quos eadem cingunt mœnia, eædem moderantur leges, & velut una vectos navi commune continet periculum. Sed ô me miſeram! quæ hic quoque diſſidiis omnia vitiata comperio, adeo ut vix domum ullam reperire liceat, in qua mihi ſit vel dies aliquot locus. Sed plebem omitto, quæ maris ritu ſuis æſtibus rapitur, in Principum aulas, velut in portum quendam me recipio. Erit inquam certe apud hos locus paci, plus hi ſapiunt, quam vulgus, ut qui ſint plebis animus, atque oculus populi: tum eius vices gerunt, qui doctor eſt, & Princeps concordiæ, à quo quidem cum omnibus, tum his præcipue ſum commendata. Et omnia bene pollicentur. Video blandas conſalutationes, amicos complexus, hilares compotationes, cæteraque officia humanitatis. At ô rem indignam, apud hos nec umbram veræ concordiæ licuit cernere. Fucata

cata, ficta〈que omnia, factionibus apertis, clancularii diſſidiis ac ſimultatibus corrupta univerſa. Denique adeo apud hos non eſſe ſedem paci comperio, ut hinc potius omnium bellorum fontes ac ſeminaria. Quo me poſthac conferam infelix, poſteaquam toties fefellit ſpes? At Principes magni ſunt potius, quam eruditi, magiſque ducuntur cupiditatibus, quam recto animi judicio. Ad eruditorum greges confugiam. Bonæ literæ reddunt homines, philoſophia pluſquam homines, theologia reddit divos. Apud hos certe dabitur conquieſcere tot actæ ambagibus. Verum pro dolor, en hic quoque bellorum aliud genus, minus quidem cruentum, ſed tamen non minus inſanum. Schola cum ſchola diſſidet, & ceu rerum veritas loco commutetur, ita quædam ſcita non trajiciunt mare, quædam non ſuperant Alpes, quædam non tranant Rhenum, immo in eadem Academia cum rhetore bellum eſt dialectico, cum iureconſulto diſſidet theologus. Atque adeo in eodem profeſſionis genere cum Thomiſta pugnat Scotiſta, cum Reali Nominalis, cum Peripatetico Pla-

tonicus, adeo ut ne in minutiſſimis quidem rebus inter hos conveniat, ac ſæpenumero de lana caprina atrociſſime digladientur, donec diſputationis calor ab argumentis ad convitia, à convitiis ad pugnos incrudeſcat: & ſi res pugionibus, aut lanceis non agitur, ſtilis veneno tinctis ſeſe confodiunt, dentata charta dilacerant invicem, alter in alterius famam lethalia linguarum vibrant ſpicula. Quo me vertam toties experta mihi data verba? Quid ſupereſt, niſi una veluti ſacra ancora Religio? Huius profeſſio licet ſit Chriſtianorum omnium communis, tamen eam iſti peculiariter profitentur titulo, cultu, cerimoniis, qui vulgo ſacerdotum cognomento commendantur. Hos itaque procul intuenti cuncta ſpem faciunt portum mihi paratum eſſe. Arrident veſtes candidæ, meoque colore inſignes: video cruces pacis ſymbola, audio dulciſſimum illud fratris cognomen, eximiæ charitatis argumentum, audio ſalutationes pacis lęto omine felices, cerno rerum omnium communionem. conjunctum collegium, templum idem, leges eædem, conventus quotidianus.

dianus. Quis hic non confidat paci locum fore? Sed ó rem indignam! nuſquam fere collegio convenit cum epiſcopo. parum hoc, niſi & ipſi inter ſeſe factionibus ſcinderentur. Quotuſquiſque ſacerdos eſt, cui non ſit cum aliquo ſacerdote lis? Paulus rem non ferendam cenſet, quod Chriſtianus litiget adverſus Chriſtianũ; & ſacerdos cum ſacerdote, epiſcopus cum epiſcopo certat? Verum his quoque forſitan ignoſcat aliquis, quod longo jam uſu propemodum in prophanorum conſortium abierunt, poſteaquam eadem cum illis cœperunt poſſidere. Age fruantur hi ſane ſuo jure, quod ceu præſcriptione ſibi vindicant. Unum hominum genus ſupereſt, qui ſic aſtricti ſunt religioni, ut etiamſi cupiant, nullo pacto queant excutere, non magis profecto, quam teſtudo domum. Sperarem apud hos mihi fore locum, niſi toties fruſtrata ſpes me prorſus deſperare docuiſſet. Et tamen nequid intentatum relinquam, experiar. Quæris exitum? A nullis reſilii magis. Nam quid ſperem, ubi religio cum religione diſſidet? Tot factiones ſunt, quot ſunt ſodalitia; Dominicales diſſident

cum

cum Minoritis, Benedictini cum Bernardinis. Tot nomina, tot cultus, tot ceremoniæ ſtudio diverſæ, nequid omnino conveniret, ſua cuique placent, & aliena damnat, oditque quiſque. Quin idem ſodalitium factionibus ſcinditur. Obſervantes inſectantur Coletas, utrique tertium genus, quod à conventu cognomen habet, cum nihil inter iſtos conveniat. Iam (ut par eſt) omnibus rebus diffiſa, optabam vel in uno quopiam monaſteriolo latitare, quod vere tranquillum eſſet. Invita dicam (quod utinam non eſſet veriſſimum) nullum adhuc reperi, quod non inteſtinis odiis, ac jurgiis eſſet infectum. Pudor ſit recenſere quam nihil de nugis, tricisſque quantas cieant pugnas viri ſenes, barba pallioque verendi, poſtremo, ut ſibi videntur, impenſe tum eruditi, tum ſancti. Arridebat ſpes nonnulla fore ut alicubi inter tot coniugia qualiſcunque daretur locus. Quid enim non pollicetur domus communis, fortuna communis, lectus communis, liberi communes? Deniqne corporum ipſorum jus mutuum? ut unum potius hominem credas è duobus conflatum,

tum, quam duos? Huc quoque ſceleratiſſima illa Eris irrepſit, totque vinculis copulatos dirimit diſſidiis animorum. Et tamen inter hos citius contingat locus, quam inter eos, qui tot titulis, tot inſignibus, tot ceremoniis abſolutam charitatem profitentur. Tandem illud in votis eſſe cœpit, ut ſaltem in unius hominis pectore daretur locus. Ne id quidem contigit. Idem homo ſecum pugnat: ratio belligeratur cum affectibus, & inſuper affectus cum affectu conflictatur, dum alio vocat pietas, alio trahit cupiditas: rurſum aliud ſuadet libido, aliud ira, aliud ambitio, aliud avaritia. Et huiuſmodi cum ſint, non pudet tamen illos appellari Chriſtianos, cum modis omnibus diſſideant ab eo, quod Chriſto præcipuum eſt, ac peculiare. Univerſam eius vitam contemplare, quid aliud eſt, quam concordiæ, mutuique amoris doctrina? Quid aliud inculcant eius præcepta, quid parabolæ, niſi pacem, niſi charitatem mutuam? Egregius ille vates Eſaias cum cœleſti afflatus ſpiritu Chriſtum illum rerum omnium conciliatorem venturum annunciaret, num

Satrapam

Satrapam pollicetur? num urbium everſorem? num bellatorem? num triumphatorem? Nequaquam. Quid igitur? *Principem pacis.* liquidem cum omnium optimum principem intelligi vellet, ab ea re denotavit, quam omnium optimam judicaſſet. Neque mirum ita viſum Eſaiæ, cum Sillius Ethnicus poëta hunc in modum de me ſcripſerit: *Pax optima rerum, Quas homini natura dedit.* Concinit huic myſticus ille Citharœdus, *Et factus eſt*, inquiens, *in pace locus eius.* In pace dixit, non in tentoriis, non in caſtris: princeps eſt pacis, pacem amat, offenditur diſſidio. Rurſum Eſaias Opus juſtitiæ *pacem* appellat, idem ſentiens (ni fallor) quod ſenſit Paulus ille, & ipſe è Saulo turbulento redditus tranquillus, & pacis doctor, cum charitatem cæteris omnibus arcani ſpiritus dotibus anteponens, quo pectore, qua facundia meum Encomium detonuit Corinrinthiis! Cur enim non glorier ſic laudari à viro tam laudato? Is alias *Deum pacis* appellat, alias *pacem Dei* vocat, palam indicans hæc duo ſic inter ſeſe cohærere, ut ibi pax eſſe non poſſit, ubi

Deus non adſit, nec illic eſſe Deus poſſit, ubi pax non adſit. Itidem & *pacis angelos* in divinis libris vocatos legimus pios, ac Dei miniſtros, ut per ſe liqueat quos belli angelos oporteat accipi. Audite ſtrenui bellatores. Videte ſub cuius ſignis militetis; nimirum illius, qui primus diſſidium ſevit inter Deum & hominem. Quicquid calamitatum ſentit mortalitas, huic diſſidio debet acceptum ferre. Frivolum eſt enim, quod argutantur quidam, in arcanis literis *Deum exercituum*, & *Deum ultionum* dici. Permultum enim intereſt inter Iudæorum Deum, & Chriſtianorum Deum, etiam ſi ſuapte natura unus & idem Deus eſt. Aut ſi nobis quoque placent tituli veteres, age ſit exercituum Deus, modo acies intelligas virtutum concentum, quarum præſidio vitia demoliuntur homines pii. Sit ultionum Deus, modo vindictam accipias vitiorum correctionem, ut cruentas ſtrages, quibus Hebræorum libri referti ſunt, non ad laniandos homines, ſed ad impios affectus è pectore profligandos referas. Sed ut quod inſtitutum erat, perſequamur, quoties ab-

ſolutam felicitatem ſignificant arcanæ literæ, pacis nomine id faciunt. Velut Eſaias, *Sedebit*, inquit, *populus meus in pulchritudine pacis.* Et alius, *Pax*, inquit, *ſuper Iſrael.* Rurſum Eſaias admiratur *pedes annuntiantium pacem, annuntiantium bona.* Quiſquis Chriſtum annunciat, pacem annunciat. Quiſquis bellum prædicat, illum prædicat, qui Chriſti diſſimillimus eſt. Age jam, quæ res Dei filium pellexit in terras, niſi ut mundum patri reconciliaret? ut homines inter ſe mutua, & indiſſolubili charitate conglutinaret? poſtremo, ut ipſum hominem ſibi faceret amicum? Mea igitur gratia legatus erat, meum agebat negotium. Atque ob id Solomonem ſui typum ferre voluit, qui nobis, εἰρηνοποιὸς, id eſt: *pacificus* dicitur. Quantumvis magnus erat David, tamen quia bellator erat, quia ſanguine fuerat impiatus, non ſinitur extruere domum Domini, non meretur hac parte gerere typum Chriſti pacifici. Iam illud interim perpende bellator, ſi prophanant bella numinis juſſu ſuſcepta, geſtaque, quid facient quæ ſuaſit ambitio, quæ ira, quæ furor? Si pium Regem

Regem polluit effuſus ſanguis Ethnicorũ, quid faciet tam ingens effuſio ſanguinis Chriſtiani? Obſecro te Chriſtiane Princeps, ſi modò vere Chriſtianus es, contemplare tui Principis imaginem, obſerva quomodo regnum ſuum inierit, quomodo progreſſus ſit, quomodo hinc deceſſerit, & mox intelliges quomodo abs te geri velit, nimirum ut ſumma curarum tuarum Pax ſit, & concordia. Nato iam Chriſto, num bellicis tubis inſonant Angeli? Clangorem tubarum audiere Iudæi, quibus bellare permiſſum eſt. Hæc congruebant auſpicia, quibus fas erat odiſſe inimicos. At genti pacificæ longe aliam cantionem canunt pacis angeli. Num claſſicum canunt? Num victorias, triumphos, trophæaque pollicentur? Minime. Quid tandem? pacem annuntiant, congruentes cum prophetarum oraculis, & annuntiant non iis, qui cædes ſpirant ac bella, qui feroces ad arma geſtiunt, ſed qui bona voluntate propenſi ſunt ad concordiam. Prætexant quæ velint ſuo morbo mortales, ni bellum amarent, non ſic jugibus bellis inter ſe conflictarentur. Age, Chriſtus ipſe iam

630 E

adultus quid aliud docuit, quid aliud expreſſit, quam pacem? Pacis omine ſuos ſubinde ſalutat: *Pax vobis.* eamque ſalutandi formam ſuis præſcribit, veluti unice dignam Chriſtianis. Atque huius præcepti non immemores Apoſtoli pacem præfantur in ſuis epiſtolis, pacem optant iis, quos unice diligunt. Rem præclaram optat, qui ſalutem optat, ſed felicitatis ſummam precatur, quiſquis pacem precatur. Hanc ille toties in omni vita commendatam, vide quanta ſollicitudine commendet moriturus: *Diligatis,* inquit, *invicem, ſicut dilexi vos.* Ac rurſum: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis.* Auditis quid relinquat ſuis? num equos? num ſatellitium? num imperium? num opes? Nihil horum. Quid igitur? pacem dat, pacem relinquit, pacem cum amicis, pacem cum inimicis. Iam illud mihi cõſideres velim, quid à cœna myſtica, jam imminente mortis tempore, ſupremis illis precibus flagitarit à patre. Rem opinor haud vulgarem popoſcit, qui ſe ſciebat impetraturum quicquid peteret. *Pater*, inquit, *ſancte, ſerva eos in nomine tuo, ut ſint unum, ſicut & nos.*

Vide

Vide quæſo quam inſignem concordiam exigat in ſuis Chriſtus. non dixit ut ſint unanimes, ſed *ut ſint unum*, neque id quocunque modo, ſed *ſicuti nos*, inquit, *unum ſumus* qui perfectiſſima & ineffabili ratione ſumus idem, & illud obiter indicans, hac una via ſervandos eſſe mortales, ſi mutuam inter ſeſe pacem aluerint. Porro quod huius mundi principes inſigni quopiam ſuos notant, quo poſſint à cæteris dignoſci, præſertim in bello, vide qua tandem nota Chriſtus inſignierit ſuos, non alia videlicet, quam mutuæ charitatis. *Hoc* inquiens *argumento cognoſcent homines vos eſſe meos diſcipulos*, non ſi ſic, aut ſic veſtiamini, non ſi his, aut his veſcamini cibis, non ſi tantum jejunetis, non ſi tantum pſalmorum exhauſeritis, ſed *ſi dilexeritis invicem*, neque id ſane vulgari modo, ſed *quemadmodum ego dilexi vos.* Innumera ſunt philoſophorum præcepta, varia ſunt Moyſis, plurima regum edicta; unicum eſt, inquit, præceptum meum, ut ametis invicem. Idem orandi formam ſuis preſcribens, nonne in ipſo ſtatim initio mire admonet concordiæ Chriſtianæ? *Pater*, inquit, *noſter.*

Unius eſt precatio , una communis omnium eſt poſtulatio, una domus, eademque familia ſunt omnes , ab uno patre pendent omnes , & qui convenit eos jugibus bellis inter ſeſe conflictari ? Quo ore compellas communem patrem , ſi in fratris tui viſcera ferrum ſtringis ? Iam quoniam unum hoc voluit altiſſime inſidere ſuorum animis , quot ſymbolis , quot parabolis , quot præceptis concordiæ ſtudium inculcavit? Se paſtorem vocat , ſuos oves. Et obſecro , quis unquam vidit oves pugnantes cum ovibus ? Aut quid facient lupi , ſi grex ipſe ſemet invicem lacerat ? cum ſe vitis ſtirpem vocat , ſuos vero palmites, quid aliud, quam expreſſit unanimitatem ? Portentum videatur piaculis procurandum, ſi in eadem vite palmes cum palmite bellet, & oſtentum non eſt, ſi Chriſtianus pugnet Chriſtiano ? Poſtremo , ſiquid omnino Chriſtianis ſacroſanctum eſt , certe ſacroſanctum eſſe debet , ac penitus animis illorum inſidere , quæ Chriſtus extremis illis mandatis tradidit , veluti teſtamentum condens , ac filiis ea commendans , quæ cuperet illis nunquam venire in oblivio-

livionem. At quid aliud in his docet, mandat, præcipit, orat, niſi mutuum inter ipſos amorem? Quid illa ſacroſancti panis, & calicis Philoteſij communio, niſi novam quandam, & indiſſolubilem concordiam ſanxit? Cæterum quando ſciebat non poſſe conſtare pacem, ubi de magiſtratu, de gloria, de opibus, de vindicta certamen eſt, ut penitus affectus eiuſmodi revellat ex animis ſuorum, vetat in totum ne malo reſiſtant, jubet ut & de malo merentibus bene mereantur, ſi poſſint, bene precentur male precantibus; & Chriſtiani ſibi videntur, qui ob quantumvis levem injuriolam magnam orbis partem in bellum pertrahunt? Præcipit ut qui in ſuo populo ſit princeps, is miniſtrum agat, nec alia re præcellat aliis, niſi quod melior ſit, & pluribus proſit; & non pudet quoſdam ob puſillam acceſſiunculam regni pomœriis addendam, tantos ciere tumultus? Docet avium, & liliorum ritu in diem vivere. Vetat ſollicitudinem in poſterum diem extendere, vult totos è cœlo pendere: divites omnes excludit à regno cœlorum; & non verentur quidam ob pecuniolam non exolu-

tam, fortaſſe nec debitam, tantum humani ſanguinis effundere. Atque his temporibus hæ vel juſtiſſimæ ſuſcipiendi belli cauſæ videntur. Profecto haud aliud agit Chriſtus, jubens ut unum quiddam à ſe diſcant, miti eſſe animo, minimeque feroci. Cum jubet relinqui donarium ad aram, nec prius offerri, quam cum fratre reditum ſit in gratiam, nonne palam docet rebus omnibus anteponendam eſſe concordiam? nec ullam victimam eſſe Deo gratam, niſi commendante me? Reſpuebat Deus Iudaicum munus, fortaſſis hædum, aut ovem, quod à diſſidentibus offerretur; & Chriſtiani ſic inter ſeſe belligerantes ſacroſanctam illam victimam audent offerre? Iam cum ſe gallinæ pullos ſub alas aggreganti facit adſimilem, quam apto ſymbolo depinxit concordiam? Ille congregator eſt; & qui convenit Chriſtianos eſſe milvios? Eodem pertinet quod lapis dictus eſt angularis, utrunque parietem committens & continens; & qui convenit ut huius vicarii totum orbem ad arma commoveant? regnaque regnis committant? Summum illum conciliatorem habent

princi-

principem, (ut jactant) & nullis rationibus ipſi ſibi poſſunt reconciliari. Conciliavit ille Pilatum & Herodem, & ſuos in concordiam redigere non poteſt? Petrum adhuc ſemijudæum, qui in præſentis capitis diſcrimine dominum, ac præceptorem tueri parabat, objurgat ipſe, qui defendebatur, gladiumque jubet recondere; & Chriſtianis ob leviſſimas cauſas nunquam non expromptus diſtrictuſque eſt gladius, idque in Chriſtianos. An ille ſe gladii præſidio defenſum velit, qui moriens deprecatur pro necis auctoribus? Omnes Chriſtianorum literæ, ſive vetus legas teſtamentum, ſive novum, nihil aliud quam pacem, & unanimitatem crepant; & omnis Chriſtianorum vita nihil aliud quam bella tractat. Quænam eſt hæc plus quam ferina feritas, quæ tot rebus nec vinci poteſt, nec leniri? Quin potius aut Chriſtianorum titulo gloriari deſinant, aut Chriſti doctrinam exprimant concordia. Quouſque vita pugnabit cum nomine? Inſignite quantumlibet ædes, veſteſque crucis imagine; non agnoſcet Chriſtus ſymbolum, niſi quod ipſe præſcripſit, videlicet concordiæ.

Congregati vident euntem in cœlum, congregati jubentur operiri ſpiritum cœleſtem. Et inter congregatos ſe ſemper verſaturum promiſerat, ne quis ſperaret uſquam in bellis adeſſe Chriſtum. Iam igneus ille ſpiritus quid aliud eſt, quam charitas? Nihil igne communius, citra diſpendium ullum ignis igni accenditur. Vis autem cognoſcere ſpiritum illum concordiæ parentem eſſe? exitum vide. *Erat*, inquit, *cunctis cor unum, & anima una.* Tolle ſpiritum è corpore, continuo delabitur omnis illa membrorum compago. Tolle pacem, & perit omnis Chriſtianæ vitæ ſocietas. Tot hodie ſacramentis infundi cœleſtem ſpiritum affirmant Theologi. Si verum prædicant, ubi peculiaris ſpiritus illius effectus, cor unum & anima una? Sin fabulæ ſunt, cur tantum honoris hiſce rebus defertur? Atque hæc ſane dixerim, quo magis Chriſtianos ſuor[illegible]morum pudeat, non quo ſacramen[illegible]aliquid detraham. Nam quod populum Chriſtianum eccleſiam vocari placuit, quid aliud quam unanimitatis admonet? Qui convenit caſtris & eccleſiæ? Hæc aggregationem ſonat, illa diſſidium.

ſidium. ſi pars eccleſiæ gloriaris eſſe, quid tibi cum bellis? ſi ab eccleſia ſemotus es, quid tibi cum Chriſto? Si eadem omneis habet domus, ſi communem habetis principem, ſi eidem militatis omnes, ſi ſacramentis iiſdem eſtis initiati, ſi iiſdem gaudetis donativis, ſi iiſdem alimini ſtipendiis, ſi commune petitur præmiũ, quid ita inter vos tumultuamini? Videmus inter impios iſtos commilitones, qui mercede ad cædis peragendæ miniſterium conducti veniunt, tantam eſſe concordiam, non ob aliud, niſi quod ſub iiſdem militant ſignis; & pietatem profitentes tot res non conglutinant? Itane nihil agitur tot ſacramentis? Baptiſmus communis omnium. per hunc Chriſto renaſcimur, & execti mundo Chriſti membris inſerimur. Quid autem tam idem eſſe poteſt, quam eiuſdem corporis membra? Ab hoc igitur neque ſervus eſt quiſquam, neque liber, neque barbarus, neque græcus, neque vir, neque fœmina, ſed omnes idem in Chriſto ſunt, qui omnia redigit in concordiam. Scythas ita jungit paululum ſanguinis utrinque guſtati è calice, ut pro amico nihil cunctentur & mortem oppe-

tere, Ethnicis etiam ſancta eſt amicitia, quam menſa communis conciliavit; & Chriſtianos cœleſtis ille panis, ac myſticus ille calix non continet in amicitia, quam ipſe ſanxit Chriſtus, quam illi quotidie renovant, ac repræſentant ſacrificiis. Si nihil illic egit Chriſtus, quorſum opus hodie tot ceremoniis? ſi rem ſeriam egit, cur ſic à vobis negligitur, quaſi rem ludicram ac ſcenicam egerit? Audet quiſquam ad ſacram illam menſam amicitiæ ſymbolum, audet ad pacis convivium accedere, qui bellum deſtinat in Chriſtianos? & eos parat perdere, pro quibus ſervandis mortuus eſt Chriſtus? eorum haurire ſanguinem, pro quibus ſuum ſanguinem fudit Chriſtus? O pectora plus quam adamantina! in rebus tam multis conſortium eſt, & in vita tam inexplicabile diſſidium. Eadem naſcendi lex omnibus, eadem ſeneſcendi, moriendique neceſſitas. Eundem generis principem habent omnes, eundem religionis authorem, eodem omnes redempti ſanguine, iiſdem omnes initiati ſacris, iiſdem aluntur ſacramentis. quicquid ex his redit muneris, ab eodem proficiſcitur

tur fonte, & ex æquo commune eſt omnibus. Eadem omnium Eccleſia, denique præmium idem omnium. Quin cœleſtis illa Hieruſalem, ad quam ſuſpirant vere Chriſtiani, à pacis viſione nomen habet, cuius interim eccleſia typum ſuſtinet. Et qui fit, ut hæc tantopere diſcrepet ab exemplari? Adeo nihil promovit tot viis ſolers natura, nihil ipſe Chriſtus perfecit tot præceptis, tot myſteriis, tot ſymbolis? Vel ipſa mala conciliant & malos, juxta proverbium; Chriſtianos inter ſe nec bona, nec mala ulla conciliant. Quid humana vita fragilius? quid brevius? quot ea morbis, quod caſibus obnoxia? Et tamen cum plus habeat ex ſeſe malorum, quam ut ferri poſſit, tamen maximam malorum partem ipſi ſibi accerſunt dementes. Tanta cæcitas humanos animos occupat, ut nihil horum perſpiciat: ſic præcipites aguntur, ut omnia naturæ, Chriſtique vincula, omnia fœdera rumpant, diſſecent, difringant. Pugnant paſſim, atque aſſidue, nec modus, nec finis. Colliditur gens cum gente, civitas cum civitate, factio cum factione, princeps cum principe, & ob duorum homuncio-

num,

num, qui mox velut Ephemera ſint interituri, ſeu ſtultitiam, ſeu ambitionem res humanæ ſurſum, ac deorſum miſcentur. Miſſas faciam veterũ bellorum Tragœdias. Repetamus decem ab hinc annis acta. ubi non gentium crudeliſſime pugnatum eſt terra marique? Quæ regio non Chriſtiano ſanguine commaduit? Quod flumen, quod mare non humano cruore tinctum eſt? Et ó pudor! pugnant immanius quam Iudæi, quam Ethnici, quam feræ. Quicquid bellorum Iudæis geſtum eſt adverſus Allophylos, id Chriſtianis gerendum adverſus vitia, quibus nunc vitiis convenit, cum hominibus bellum eſt. Et tamen Iudæos divina juſſio ducebat ad pugnã. Chriſtianos, ſi prætextibus detractis rem vere æſtimes, tranſverſos rapit ambitio, agit ira peſſimus conſultor, pertrahit habendi nunquam ſatiata cupiditas. Atque his fere cum exteris res erat. Chriſtianis cum Turcis fœdus eſt, inter ipſos bellum. Iam Ethnicos tyrannos fere gloriæ ſitis ad bellum extimulabat, atque hi tamen ſic barbaras atque efferas nationes ſubigebant, ut vinci expediret,

ret, & victor de victis benemereri ſtuderet. Dabant operam ut quam fieri poſſet, incruenta eſſet victoria, quo ſimul & victori honeſta fama præmium eſſet, & victis ſolatium victoris benignitas. At pudet meminiſſe quam pudendis, quam frivolis de cauſis Chriſtiani Principes orbem ad arma concitent. Hic obſoletum ac putrem aliquem titulum aut reperit, aut commentus eſt. quaſivero ita magni referat quis regnum adminiſtret, modo publicis commodis recte conſulatur. Ille cauſatur omiſſum neſcio quid in fœdere centum capitum. Hic illi privatim infenſus eſt ob ſponſam interceptam, aut ſcomma liberius dictum. Et quod eſt omnium ſceleratiſſimum, ſunt qui tyrannica arte, quod populi concordia poteſtatem ſuam labefactari ſentiant, diſſidio ſtabiliri, ſubornent qui data opera bellum excitent, quo ſimul & coniunctos dirimant, & infelicem populum licentius expilent, ſceleſtiſſimi quidam, qui populi malis aluntur, & quibus pacis tempore non multum eſt quod agant in Rep. Quæ tartarea furia venenum hoc in pectus Chriſtianum potuit immittere? Quis

hanc

Digitized by Google

hanc tyrannidem docuit Chriſticolas, quam nec Dionyſius ullus, nec Mezentius ullus novit? Belluæ verius quam homines, & ſola tyrannide nobiles, nec uſquam cordati, niſi ad nocendum, nec unquam concordes, niſi ad opprimendam Remp. Et hæc qui gerunt, pro Chriſtianis habentur? audent humano ſanguine undique polluti ad ſacras ædes, ad ſacras aras accedere? O peſtes in extremas inſulas deportandas! Si Chriſtiani corporis unius membra ſunt, cur non gratulatur quiſque alienæ felicitati? Nunc prope juſta movendi belli cauſa videtur regnum finitimum, rebus omnibus paulo florentius. Etenim ſi verum fateri volumus, quid aliud commovit, & hodie commovet tam multos ad armis laceſſendum Franciæ regnum, niſi quod eſt unum omnium florentiſsimum? Nullum latius patet, nuſquam Senatus auguſtior, nunquam Academia celebrior, nuſquam concordia maior, & ob hoc ipſum poteſtas ſumma: nuſquam æque florent leges, nuſquam illibatior religio, nec Iudæorum commercio corrupta, velut apud Italos, nec Turcarum, aut Maranorum vicinia

infecta, quemadmodum apud Hiſpanos, & Hungaros. Germania, ne quid dicam de Bohœmis, in tot regulos diſſecta eſt, ac regni ne ſpecies quidem ulla. Sola Francia ceu flos illibatus Chriſtianæ ditionis, & velut arx quædam tutiſſima, ſi qua fors tempeſtas ingruat, tot modis impetitur, tot artibus inceſſitur, nec ob aliud, niſi cuius gratia conveniebat gratulari, ſi qua vena Chriſtianæ mentis eſſet in iſtis. Atque his tam piis factis prætexitur titulus pius, ſic ſternunt viam ad propagandum imperium Chriſti. O rem monſtroſam! parum conſultum putant Reip. Chriſtianæ, niſi pulcherrimam, ac felicisſimam ditionis Chriſtianæ partem ſubverterint. Quid, quod in his tractandis feras etiam ipſas feritate præcedunt? Non omnes pugnant belluæ, nec ferarum niſi in diverſum genus cōflictatio eſt, quemadmodum & ante diximus, ſæpius inculcandum, quo magis inhæreat animis. Vipera non mordet viperam, nec Lynx lyncem diſcerpit. Ac rurſum illæ cum pugnant, ſuis pugnant armis, illas armavit natura: homines inermes natos, ô Deum immortalem, qualibus armis
amat

armat ira? Tartareis machinis impetunt Chriſtiani Chriſtianos. Quis enim credat Bombardas hominis inventum eſſe? Nec illæ tam denſis agminibus in mutuum exitium ruunt. Quis unquam vidit decem leones cum decem tauris congredi? At quoties viginti millia Chriſtianorum cum totidem Chriſtianis ferro decertant? Tanti eſt lædere, tanti eſt haurire ſanguinem fratrum. Nec illis fere bellum eſt, niſi cum fames, aut cura ſobolis in rabiem agit; At Chriſtianis quæ tam levis injuria eſt, ut non videatur idonea bellandi occaſio? Si faceret iſta plebes, utcunque prætexi poterat inſcitia: ſi juvenes, excuſari poterat ætatis imperitia: ſi prophani, non nihil elevaret atrocitatem facti perſonæ qualitas. Nunc ab iis potiſsimum videmus oriri bellorum ſemina, quorum conſilio, moderationeque populi motus componi conveniebat. Contemptum illud, & ignobile vulgus condit egregias urbes, conditas civiliter adminiſtrat, adminiſtrando locupletat. In has irrepunt ſatrapæ, & ceu fuci, quod aliena partum eſt induſtria, ſurripiunt, & quod à plurimis bene con-

geſtum

geſtum eſt, à paucis male diſſipatur, quod recte conditum, crudeliſſime diruitur. Quod ſi priſca non meminerunt, repetat qui volet, ſecum hiſce duodecim annis geſta bella. Cauſas expendat, comperiet omnia Principum gratia ſuſcepta, magno populi malo geſta, cum ne tantillum quidem ad populum attinerent. Iam quod olim fœdum habebatur apud Ethnicos, caniciem galea premere, ut inquit ille, id apud Chriſtianos laudi ducitur. Turpe ſenex miles Naſoni, & iſtis magnifica res eſt bellator ſeptuagenarius. Immo ne ſacerdotes quidem ipſos pudet, quos olim Deus nec in ſanguinaria illa & inclementi lege Moyſis voluit ullo ſanguine pollui, non pudet Theologos Chriſtianæ vitæ magiſtros, non pudet abſolutæ religionis profeſſores, non pudet Epiſcopos, non pudet Cardinales, & Chriſti vicarios eius rei auctores, ac faces eſſe, quam Chriſtus tantopere deteſtatus eſt. Qui convenit mitræ & galeæ? quid pedo cum gladio? quid euangelico codici cum clypeo? qui convenit pacis omine ſalutare populum, & orbem ad turbulentiſſimas pugnas concitare? pacem dare lingua, rebel-

rebellum immittere? Tun' eodem ore, quo Chriſtum pacificum prædicas, bellum laudas, eademque tuba Deum canis, & ſatanam? Tun' apud concionem ſacram cuculla tectus ad cædem incitas ſimplicem populum, qui ex ore tuo doctrinam expectabat euangelicam? Tun' Apoſtolorũ occupans locum, pugnantia doces cum Apoſtolorum præceptis? An' non vereris, ne quod de Chriſti præconibus dictum eſt, *Quam ſpecioſi pedes nuntiantium pacem, nuntiantium bona, nuntiantium ſalutem*, in diverſum vertatur, quam fœda lingua ſacerdotum adhortantium ad bellũ, incitantium ad mala, provocantiũ ad perniciem? Apud Romanos adhuc impie pios, qui pontificatum maximum iniret, ex more confirmabat jurejurando ſe manus ab omni ſanguine puras ſervaturum, adeo ut ne læſus quidem ulciſceretur. Atque huius ſacramenti fidem conſtanter præſtitit Titus Veſpaſianus imperator Ethnicus, idque laudi datur à ſcriptore Ethnico. At ô prorſus ſublatam è rebus humanis frontem! apud Chriſtianos Deo dicati ſacerdotes, & qui his quoque ſanctius aliquid

præ ſe

præ ſe ferunt monachi, ad cædes, ad ſtrages inflammant, & Euangelii tubam Martis tubam faciunt, obliti dignitatis ſuæ ſurſum ac deorſum curſitant, nihil non tum faciunt, tum patiuntur, dum bellum excitent. & per hos Principes alioqui fortaſſis quieturi, ad pugnam inflammantur, quorum authoritate tumultuantes ſedari conveniebat. Immo (quod eſt prodigioſius) belligerantur ipſi, idque earum rerum gratia, quas & apud impios contempſere philoſophi, quarumque contemptus proprius, ac peculiaris eſt viris Apoſtolicis. Ante paucos annos, cum fatali quodam morbo mundus ad arma raperetur, euangelici præcones, hoc eſt Minores, ac Prædicatores è ſuggeſtu ſacro claſſicum canebant, & ultro ad furiam propenſos magis accendebant. Apud Britanos animabant in Gallos, apud Gallos animabant in Britanos, omnes ad bellum inſtigabant. Ad pacem nemo provocabat, præter unum aut alterum, quibus pene capitale fuit me vel nominaſſe. Curſitabant ultro, citroque ſacroſancti præſules, & dignitatis, & profeſſionis ſuæ obliti, publicum orbis morbum opera

opera ſua exacerbantes, tum hinc Iulium Pontificem Romanum, hinc Reges ad maturandum bellum inſtigantes, perinde quaſi non ſatis ipſi ſua ſponte inſanirent, & tamen hanc manifeſtariam inſaniam magnificis titulis prætextimus. Huc patrum leges, huc piorum hominum ſcripta, huc arcanæ ſcripturæ verba impudentiſſime detorquemus, ne dicam impie. Immo iam eo prope rediit res, ut ſtultum & impium ſit adverſus bellum hiſcere, & id laudare, quod ſolum ore Chriſti laudatum eſt. Parum conſulere populo, parum favere Principi videtur, qui ſuaſerit rem omnium ſaluberrimam, & ab omnium peſtilentiſſima dehortetur. Iam ipſa caſtra ſequuntur ſacrifici, præſunt in caſtris Epiſcopi, & relictis eccleſiis ſuis Bellonæ rem agunt. Immo gignit Cardinales, quibus Campi legatus honorificis titulis, & Apoſtolorum ſucceſſoribus dignus habetur. Quo minus mirum, ſi Martem ſpirant, quos Mars genuit. Et quo malum ſit inſanabilius, tantam impietatem pietatis ſpecie prætexunt. vexilla crucem habent. miles impius, & nummis aliquot ad lanienam, ac
cædem

cædem conductus, crucis inſigne præfert, & belli ſymbolum eſt, quod ſolum dedocere bellum poterat. Quid tibi cum cruce ſcelerate miles? iſtis animis, iſtis factis dracones, tigrides, ac lupi conveniebant. Iſtud ſignum eius eſt, qui non pugnando, ſed moriendo vicit, qui ſervavit, non perdidit, quodque cumprimis admonere te poterat cum quibus hoſtibus tibi res ſit (ſi modo Chriſtianus es) & qua ratione vincendum ſit. Tu ſalutis inſigne geſtas ad fratris perniciem properans? & cruce perdis, qui cruce ſervatus eſt? Quid, quod ab arcanis illis, & adorandis ſacris, (nam hæc quoque pertrahuntur in caſtra) in quibus in primis ſumma Chriſtianorum concordia repręſentatur, curritur in aciem? dirum ferrum in fratris viſcera ſtringitur? & facinoris omnium ſceleratiſſimi, quo non aliud eſſe poteſt impiis ſpiritibus gratius, Chriſtum faciunt ſpectatorem? ſi tamen illic dignatur adeſſe Chriſtus. Denique (quod eſt omnium abſurdiſſimum) in utriſque caſtris, in utraque acie crucis ſignum relucet, in utriſque ſacra. Quid hoc monſtri eſt? pugnat crux cum cruce, Chriſtus adver-

adverſus Chriſtum belligeratur. Hoc ſignum Chriſtiani nominis hoſtes terrere ſolet. Cur nunc oppugnant, quod adorant? homines non una digni cruce, ſed vera. Quæſo, quid in hiſce ſacris orat miles? *Pater noſter?* Os durum, audes eum appellare patrem, qui fratris tui jugulum petis? *Sanctificetur nomen tuum.* qui magis dehoneſtari poterat nomen Dei, quam iſtiuſmodi inter vos tumultibus? *Adveniat regnum tuum.* Sic oras, qui tanto ſanguine tyrannidem tuam moliris? *Fiat voluntas tua, quemadmodum in cœlo, ita & in terra.* pacem vult ille, & tu bellum paras? *Panem quotidianum* à communi patre petis, qui fraternas exuris ſegetes, & tibi quoque mavis perire, quam illi prodeſſe? Iam quonam ore dices illud? *Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris,* qui ad parricidium feſtinas? Deprecaris periculum tentationis, qui tuo periculo fratrem in periculum pertrahis? A malo liberari poſtulas, cuius inſtinctu ſummum malum fratri machinaris? Plato negat appellandum bellum, quod Græci moveant adverſus Græcos. Seditio eſt, inquit.

inquit. Et iſtis ſanctum etiam bellum eſt, quod ob quaſlibet cauſas tali milite, talibus armis, cum Chriſtiano gerit Chriſtianus? Ethnicorum leges culleo inſutum in profluentem abjiciunt, qui ferrum fraterno ſanguine imbuerit. An minus fratres ſunt, quos Chriſtos copulavit, quam quos ſanguinis propinquitas? Et tamen hic præmium eſt parricidio. O miſeram bellantium ſortem! Qui vincit, parricida eſt; qui vincitur, perit, nihilo ſecius parricidio obnoxius, quod parricidium conatus eſt. Et poſt hæc execrantur Turcas velut impios, & à Chriſto alienos, quaſi vero cum hæc agunt, ipſi Chriſtiani ſint, aut quaſi Turcis ullum ſpectaculum exhiberi poſſit jucundius, quàm ſi conſpiciant illos mutuis telis ſeſe confodientes. Immolant Turcæ dæmonibus: at cum his nulla victima ſit acceptior, quam ſi Chriſtianus mactet Chriſtianum; quæſo quid aliud facis, quam illi? Tum enim gemina fruuntur hoſtia ſpiritus impii, cum pariter & qui mactat, & qui mactatur, ſit victima. Si quis Turcis favet, ſi quis amicus eſt dęmonibus, hoſtias huiuſmodi frequen-

ter offerat. Sed audio iamdudum quid excuſent homines in ſuum ipſorum malum ingenioſi. Cogi ſe queruntur, & invitos ad bellum pertrahi. Detrahe perſonam iſtam, abjice fucos, tuum ipſius pectus conſule, reperies iram, ambitionem, ſtultitiam huc pertraxiſſe, non neceſsitatem, niſi forte hac fine neceſsitatem metiris, ſi non per omnia ſatisfiat animo. Ad populum phaleras: Deus fucis non diluditur. Atque interea ſolemnes aguntur ſupplicationes, magnis clamoribus petitur pax, vociferantur immani boatu: *ut pacem nobis dones, te rogamus, audi nos.* Nonne jure optimo Deus iſtis reſponderit: Quid me ridetis? Rogatis ut depellam, quod ipſi vobis accerſitis volentes. Deprecamini, cuius ipſi vobis eſtis auctores. Si quælibet offenſa bellum parit, cui tandem non eſt quod queratur? Inter uxorem & maritum incidunt, ad quæ ſit connivendum, niſi malis dirimi benevolentiam. Quod ſi quid eiuſmodi ſit ortum inter principes, quid opus erat mox ad arma rapi? Sunt leges, ſunt homines eruditi, ſunt venerandi Abbates,
ſunt

ſunt reverendi Epiſcopi, quorum ſalubri conſilio tumultus rerum componi poterat; cur non hos potius arbitros faciunt, quos haud poſſint tam iniquos nanciſci, quin minore malo diſceſſuri ſint, quam ſi armis experiantur? Vix ulla tam iniqua pax, quin bello vel æquiſſimo ſit potior. Prius expende ſingula, quæ bellum vel poſtulat, vel adducit, & quantum lucri feceris, intelliges. Summa Romani Pontificis auctoritas. Aſt cum gentes, cum principes impiis bellis tumultuantur, idque annos aliquot, ubi tum Pontificum auctoritas, ubi poteſtas Chriſto proxima? Hic certe erat expromenda, niſi ipſi ſimilibus tenerentur cupiditatibus. Vocat Pontifex ad bellum; paretur. Vocat idem ad pacem; cur non obtemperatur itidem? Si pacem malunt, cur Iulio bellandi auctori tam alacriter obeditum eſt? Leoni ad pacem, & concordiam provocanti vix quiſquam obtemperat? Si vero ſacroſancta eſt Romani Pontificis auctoritas, certe maxime valere par eſt, quoties ad id provocat, quod unice docuit Chriſtus. Cæterum quos Iulius ad bel-

636 B

lum exitiale potuit excitare, cum Leo ſanctiſsimus Pontifex non idem poſsit tot modis ad Chriſtianam concordiam provocans, declarant ſeſe eccleſiæ prætextu ſuis ſerviſſe cupiditatibus, ne quid dicam acerbius. Si ex animo tædet bellorum, dabo conſilium, quo concordiam tueri poſsitis. Solida pax haud conſtat affinitatibus, haud fœderibus hominum, ex quibus frequenter exoriri bella videmus. Repurgandi fontes ipſi, unde malum hoc ſcatet, pravæ cupiditates tumultus iſtos pariunt. Et dum quiſque ſuis inſervit affectibus, interim affligitur Reſp. nec tamen aſſequitur hoc ipſum quiſque, quod malis rationibus affectat. Sapiant principes, & populo ſapiant, non ſibi, ac vere ſapiant, ut majeſtatem ſuam, ut felicitatem, ut opes, ut ſplendorem his rebus metiantur, quæ vere magnos & excellentes faciunt. Sint eo animo erga Remp. quo pater erga familiam. Ita ſe magnum exiſtimet rex, ſi quam optimis imperet; ita felicem, ſi ſuos felices reddiderit; ita ſublimem, ſi quam maxime liberis imperet; ita opulentum, ſi populum habeat opulentum;

636 E-F

tum; ita florentem, ſi civitates perpetua pace florentes habeat. Atque hunc principis animum imitentur proceres, ac magiſtratus, omnia Reip. commodis metiantur, & hac via rectius ſuis conſuluerint commodis. Rex, qui hoc ſit animo, num is facile commovebitur ut pecuniam à ſuis extorqueat, quam barbaro militi numeret? Suos ad famem adiget, ut impios aliquot duces ditet? Num is ſuorum vitam tot periculis objiciet? Non opinor. Hactenus exerceat imperium, ut meminerit ſe hominem imperare hominibus, liberum liberis, poſtremo Chriſtianum Chriſtianis. Huic viciſsim tantum deferat populus, quatenus ad publicam utilitatem conducit. non aliud exiget bonus princeps: mali vero cupiditates retundet civium conſenſus. Abſit utrinque privati commodi ratio. Plurimum honoris habeatur iis, qui bellum excluſerint, qui concordiam reſtituerint ingenio, conſilio ve ſuo; denique qui hoc modis omnibus moliatur, non ut maximam militum, ac machinarum vim comparet, ſed ut iis non ſit opus. Quod pulcherrimum

rimum facinus tot imperatorum unus Diocletianus animo concepiſſe legitur. Quod ſi bellum vitari non poteſt, ita geratur, ut ſumma malorum in eorum capita recidat, qui belli dedére cauſas. Nunc principes tuti belligerantur, ductores hinc creſcunt, maxima malorum pars in agricolas, ac plebem effunditur; ad quos nec attinet bellum, nec ipſi belli cauſam ullam dederunt. Ubi principis ſapientia, ſi hæc non perpendit? ubi principis animus, ſi hæc leviter ducit? Invenienda ratio, qua fiat ne toties mutentur, ac velut obambulent imperia, quod omnis rerum novatio tumultum gignat, tumultus bellum. Id facile fiat, ſi regum liberi intra ditionis fines elocentur, aut ſi quem libeat finitimis adiungere, ſpes omnibus ſucceſſionis præciſa eſto. Nec fas ſit principi ditionis portionem ullam vendere, aut alienare, perinde quaſi privata ſint prædia, liberæ civitates. Nam liberæ ſunt, quibus Rex imperat; ſerviunt, quos tyrannus premit. Nunc huiuſmodi matrimoniorum vicibus fit, ut apud Hybernos natus repente imperet

Indis,

Indis, aut qui modo Syris imperabat, ſubito rex ſit Britanniæ. Fitque ut neutra regio principem habeat, dum priorem relinquit, & à poſteriore non agnoſcitur, nimirum ignotus, alioque mundo natus. Atque interim dum illud parit, dum evincit, dum ſtabilit, alterum exhaurit, proteritque, nonnunquam amittit utrunque, dum utrunque complecti ſtudet, vix alteri adminiſtrando idoneus. Semel inter principes conveniat, quid quiſque debeat adminiſtrare, ac ditionis fines ſemel datos nulla proferat, aut contrahat affinitas, nulla convellant fœdera: ita ſuam quiſq; portionem enitetur quam poteſt ornatiſſimam reddere. dum in unam omne ſtudium intendet, hanc conabitur rebus optimis locupleratam ſuis liberis relinquere. Atque hoc ſane pacto futurum eſt ut ubique floreant omnia. Cæterum inter ſeſe non affinitatibus, aut factitiis ſodalitatibus, ſed ſincera puraque amicitia copulentur, maximeque ſimili, communique ſtudio benemerendi de rebus humanis. Principi vero ſuccedat vel qui genere proximus, vel populi ſuf-

fragiis maxime judicabitur idoneus. Cęteris ſat ſit inter honeſtos haberi proceres. Regium eſt neſcire privatos affectus, & omnia publicis commodis æſtimare. Ad hæc, longinquas peregrinationes vitet princeps, immo pomœria regni nunquam tranſire velit, memineritque dicti longo ſæculorum conſenſu probati: *Frons occipitio prior eſt.* Locupletatum ſe exiſtimet, non ſiquid aliis ademerit, ſed ſi ſua reddiderit meliora. Cum de bello agitur, ne adhibeat in conſilium juvenes, quibus ideo bellum placet, quod experti non ſunt quantum habeat malorum, neve eos, quibus expedit turbari publicam tranquillitatem, quique populi calamitatibus aluntur, ac ſaginantur. Senes cordatos, & integros accerſat, & quorum pietas patriæ ſpectata ſit. Nec temere ad unius, aut alterius libidinem bellum moveatur; quod ſemel cœptum haud facile finitur. Res omnium periculoſiſſima non niſi totius populi conſenſu ſuſcipiatur. Belli cauſæ ſtatim prædicendæ ſunt. Ad quædam convivendum, comitas comitatem invitabit. Non nunquam emenda pax.

Ea,

Ea, ſi ratione ſubduxeris quid bellum fuerit exhauſturum, & quot cives ab exitio ſerves, parvo empta videbitur, etiam ſi magno emeris, quando præter civium tuorum ſanguinem plus erat bello impendendum. Ineas rationem quantum malorum vitaris, quantum bonorum tuearis, & impendii non pœnitebit. Fungantur interim ſuo officio præſules, ſacerdotes vere ſint ſacerdotes: monachi profeſſionis ſuæ meminerint: theologi quod Chriſto dignum eſt, doceant. Conſpirent omnes adverſus bellum, in hoc latrent omnes. Pacem publice, privatimque prædicent, efferant, inculcent. Tum ſi minus poſſint efficere ne ferro decernatur, certe ne probent, ne interſint, ne rei vel tam ſceleratæ, vel certe tam ſuſpectæ ipſis authoribus honos habeatur. Satis ſit in bello cæſis in prophano ſepulchrum dari. Siqui boni ſunt in hoc genere, qui certe paucisſimi ſunt, non ob hæc fraudabuntur ſuo præmio. Cæterum impii, quæ maxima turba eſt, minus ſibi placebunt, honore detracto. De his bellis loquor, quæ vulgo Chriſtiani cum Chriſtianis commit-

tunt. Nec enim idem ſentio de hís, qui ſimplici, pioque ſtudio vim incurſantium barbarorum depellunt; & ſuo periculo publicam tranquillitatem tuentur. Nunc trophæa ſanguine tincta eorum, pro quorum ſalute Chriſtus ſuum fudit ſanguinem, reponuntur in templis, inter Apoſtolorum, ac martyrum ſtatuas, quaſi poſthac pium ſit futurum non fieri martyres, ſed facere. Abunde magnum erat hæc in foro, aut armario quopiam repoſita ſervari. in ſacras ædes, quas puriſsimas eſſe decet, nihil recipi convenit, quod ſanguine ſit inquinatum. Sacerdotes Deo ſacri nuſquam adſint, niſi ad dirimenda bella. In hæc ſi conſentiant, ſi eadem ubique inculcent, plurimum habitura momenti eſt. Quod ſi hic fatalis eſt humani ingenii morbus, ut prorſus abſque bellis durare nequeat, quin potius malum hoc in Turcas effunditur, tametſi præſtabat & hos doctrina, benefactis, vitæque innocentia ad Chriſti religionem allicere, quam armis adoriri. Attamen ſi bellum, ut diximus, omnino vitari non poteſt, illud certe levius ſit malum,

quam

unam ſic impie Chriſtianos inter ſe committi, collidique. Si mutua charitas illos non adglutinat, certe conjunget utcunque communis hoſtis: & qualiſcunque ſyncretiſmus erit, ut abſit vera concordia. Poſtremo magna pars pacis eſt ex animo velle pacem. Quibus enim pax vere cordi eſt, hi omnes pacis occaſiones arripiunt; quæ obſtant, aut negligunt, aut amoliuntur: permulta ferunt, dum tantum bonum ſit incolume. Nunc ipſi bellorum ſeminaria quærunt; quod ad concordiam facit, elevant, aut diſſimulant etiam: quod ad bellum tendit, ultro exaggerant, exulcerantque. Pudet referre ex cuiuſmodi nugis quantas excitent tragœdias, & ex quam minuta ſcintillula quæ rerum tempeſtates exoriantur. Tunc illud injuriarum agmen venit in mentē, & ſuum quiſque malum ſibi exaggerat. At benefactorum interim profunda oblivio, ut jures affectari bellum. Et ſæpe principum privatum quiddam eſt, quod orbem ad arma compellit. At plusquam publicum eſſe debet, ob quod bellum ſuſcipiatur. Quin ubi nihil ſubeſt cauſæ,

ipſi diſſidiorum cauſas ſibi fingunt, regionum vocabulis ad odiorum alimoniam abutentes; & hunc ſtultæ plebis errorem alunt magnates, & in ſuum abutuntur compendium; alunt ſacerdotes quidam. Anglus hoſtis eſt Gallo, nec ob aliud, niſi quod Gallus eſt. Scoto Britanus infenſus eſt, nec aliam ob rem, niſi quod Scotus eſt. Germanus cum Franco diſſidet, Hiſpanus cum utroque. O pravitatem! Disjungit inane loci vocabulum; cur non potius tot res conciliant? Male vis Britanus Gallo, cur non potius bene vis homo homini? Chriſtianus Chriſtiano? Cur res frivola plus apud iſtos poteſt, quam tot naturæ nexus? tot Chriſti vincula? Locus corpora dirimit, non animos. Separabat olim Rhenus Gallum à Germano; at Rhenus non ſeparat Chriſtianum à Chriſtiano. Pyrenæi montes Hiſpanos ab Italis ſejungunt; at iidem non dirimunt Eccleſiæ communionem. Mare dirimit Anglos à Gallis; at non dirimit religionis ſocietatem. Paulus Apoſtolus indignatur audire inter Chriſtianos has voces: *Ego ſum Apollo, ego ſum Cephæ, ego ſum Pauli,*

Pauli. nec in pia cognomina ſinit ſecari Chriſtum omnia conciliantem; & nos commune patriæ vocabulum gravem cauſam judicamus cur gens in gentis internecionem tendat? Ne id quidem ſatis nonnullorum animis bellorum avidis. prave, dataque opera diſſidiorum anſas quærunt, ipſam dividunt Galliam, & ea vocabulis diſtrahunt, quæ nec maria, nec montes, nec vera regionum nomina diſtrahunt. E Gallis Germanos faciunt, ne vel nominis conſortio coaleſcat amicitia. Si in actionibus odioſis, velut divortii, nec litem facile recipit judex, nec quamlibet admittit probationem; cur iſti in re omnium odioſiſſima quamlibet frivolam cauſam admittunt? Quin potius id, quod res eſt, cogitant, mundum hunc communem eſſe patriam omnium, ſi patriæ titulus conciliat: ab iiſdem maioribus ortos omneis, ſi facit amicos ſanguinis affinitas: Eccleſiam unam eſſe familiam, ex æquo communem omnibus, ſi domus eadem copulat neceſſitudines. In hanc partem ingenioſos eſſe par eſt. Toleras quædam in ſocero non ob aliud,

niſi

niſi quod ſocer eſt,& nihil toleras in eo, qui religionis conſortio frater eſt? Multa condonas generis propinquitati, & nihil condonas affinitati religionis? Certe nullum vinculum arctius alligat, quam Chriſti ſodalitas. Cur id ſolum ob oculos obverſatur, quod animum exulcerat? Si paci faves, ſic cogita potius: In hoc læſit, ſed ſæpe alias profuit, aut alieno impulſu læſit. Poſtremo, quēadmodum apud Homerum diſſidii cauſas, quod inter Agamemnonem, & Achillem interceſſerat, in Aten deam rejiciunt, qui vocant ad concordiam: ita quæ excuſari non poſſunt, aliquando fatis imputentur, aut malo cuipiam ſi libet Genio, & in hæc odium ab ipſis hominibus transferatur. Cur magis ad perniciem ſuam ſapiunt, quam ad tuendam felicitatem? cur ad malum, quam ad bonum ſunt oculatiores? Qui paulo cordatiores ſunt, expendunt, conſiderant, circumſpiciunt, prius quam privatum quodque negotium aggrediantur. Et clauſis oculis præcipites in bellum ipſi ſeſe conjiciunt, præſertim cum ſemel admiſſum excludi non poſſit.
quin

quia è puſillo fit maximum, ex uno plura, ex incruento cruentum; maxime cum hæc procella non unum, aut alterum affligat, ſed univerſos pariter involvat. Quod ſi vulgus hæc parum expendit, certe principis & optimatum partes ſunt, hæc ſecum reputare. Sacerdotum eſt iſta rationibus omnibus inſulcire, volentibus ac nolentibus ingerere. Hærebunt tandem, ſi nuſquam non audiantur. Ad bellum geſtis? primum inſpice cuiuſmodi res ſit pax, cuiuſmodi bellum, quid illa bonorum, quid hoc malorum ſecum vehat, atque ita rationem ineas num expediat pacem bello permutare. Si res quædam admirabilis eſt regnum undique rebus optimis florens, bene conditis urbibus, bene cultis agris, optimis legibus, honeſtiſſimis diſciplinis, ſanctiſſimis moribus; cogita tecum, hæc felicitas mihi perturbanda eſt, ſi bello. Contra, ſi quando conſpexiſti ruinas urbium, dirutos vicos, exuſta fana, deſolatos agros, & id ſpectaculum miſerandum (ut eſt) viſum eſt, cogita hunc eſſe belli fructum. Si grave judicas ſceleratam conductitio-

rum

rum militum colluviem in tuam regionem inducere, hos civium tuorum malo alere, his inſervire, his blandiri, immo horum arbitrio teipſum, ac tuam incolumitatem committere; fac cogites hanc eſſe belli conditionem. Si abominaris latrocinia; hæc docet bellum. Si execraris parricidium; hoc in bello diſcitur. Nam qui vereatur unum occidere commotus, qui levi authoramento conductus tot homines jugulat? Si præſentiſſima Reip. peſtis eſt legum neglectus; ſilent leges inter arma. Si fœdam exiſtimas ſtuprum, incæſtum, & his turpiora; horum omnium bellum magiſter eſt. Si fons omnium malorum eſt impietas, & religionis neglectus; hæc belli procellis prorſus obruitur. Si judicas peſſimum eſſe Reipub. ſtatũ cum plurimum poſſunt, qui peſſimi ſunt; in bello regnant ſceleratiſſimi, & quos in pace ſuffigas in crucem, horum in bellis primaria eſt opera. Quis enim melius per devia ducet copias, quam latro exercitatus? Quis fortius diripiet ædes, aut ſpoliabit templa, quam parietum perfoſſor, aut ſacrilegus? Quis animo-

ſius

ſius feriet hoſtem, & hauriet ferro vitalia, quam gladiator, aut parricida? Quis æque idoneus ad injiciendum ignem urbibns, aut machinis, quam incendiarius? Quis æque contemnet fluctus, mariſque diſcrimina, ac pirata diutinis prædationibus exercitus? Vis palam cernere quam res ſit impia bellum? animadverte per quos geritur. Si pio principi nihil antiquius eſſe debet, quam ſuorum incolumitas; huic bellum in primis inviſum ſit oportet. Si principis felicitas eſt imperare filiabus; pacem potiſſimum amplecti debet. Si præcipue optandum bono principi ut imperet quãoptimis; bellum deteſtetur oportet, unde ſcatet omnis impietatis ſentina. Si ſuas opes eſſe putet quicquid cives poſſident; bellum omnibus rationibus vitet, quod ut feliciſsime cadat, certe facultates omnium atterit: & quod honeſtis artibus partum eſt, in immanes quoſdam carnifices erogandum. Iam illud etiam atque etiam perpendant, ſuam cuique blandiri cauſam, & ſuam cuique ſpem arridere; cum illa ſæpenumero peſsima ſit, quæ commoto videa-

videatur æquiſsima, & hæc non raro fallit. Sed finge cauſam juſtiſsimam, finge exitum belli proſperrimum, rationem facineas omnium incommodorũ, quibus geſtum eſt bellum, & commoditatum, quas peperit victoria, & vide num tanti fuerit vincere. Vix unquam victoria contingit incruenta. Iam habes tuos humano ſanguine pollutos. Ad hęc, ſupputa morum publicæque diſciplinæ jacturam, nullo compendio ſarciendam. Exhauris tuum fiſcum, expilas populum, oneras bonos, ad facinus excitas improbos. neque vero confecto bello protinus & belli reliquiæ ſopitæ ſunt. Obſoleſcunt artes, intercluduntur negotiatorum commercia. Vt hoſtem includas, prius temetipſum è tot regionibus cogeris excludere. Ante bellum omnes finitimæ regiones tuæ erant. pax enim rerum commerciis facit omnia communia. vide quantam rem egeris. nunc vix tua eſt, quæ maxime tua eſt ditio. Ut oppidulum excindas, quot machinis, quot tentoriis opus eſt? Imitatitiam urbem facias oportet, ut veram evertas; at minoris aliud verum oppi-

dum

dum extrui poterat. Ne liceat hoſti prodire ex oppido, tu exul à patria ſub dio dormis. Minoris conſtaturum erat ædificare nova mœnia, quam ædificata machinis demoliri. Ut ne computem hic quot pecuniarum effluit inter exigentium, recipientium, ac ducum digitos, quæ ſane pars eſt non minima. Quod ſi horum ſingula ad verum calculum revoces, ni compereris decima impendiorum parte pacem redimi potuiſſe, patiar æquo animo me profligari undique. Sed parum excelſi animi tibi videare, ſi quid remittas injuriarum. Immo nullum eſt certius argumentum humilis animi, minimeque regii, quam ulciſci. Maieſtati tuæ non nihil decedere putas, ſi cum finitimo principe agens, & fortaſſe cognato, aut affini, fortaſſis alias bene de te merito, de tuo jure decedas aliquantulum. At quanto humilius dejicis majeſtatem tuam, dum barbaris cohortibus, & infimæ ſceleratorum feci nunquam explendæ auro ſubinde litare cogeris? dum ad Cares viliſſimos, ſimul ac nocentiſſimos blandus ac ſupplex mittis legatos, dum tuum

ipſius

ipſius caput, dum tuorum fortunas illorum credis fidei, quibus nihil eſt neque penſi, neque ſancti. Quod ſiquid iniquitatis videbitur habere pax, cave ſic cogites, hoc perdo, ſed tanti pacem emo. At dixerit argutior aliquis: Facile donarim, ſi res ad me privatim pertineat. princeps ſum, negotium publicum, velim nolim, ago. Non facile bellum ſuſcipiet, qui nihil, niſi publicum ſpectat. Atqui contra videmus omneis belli cauſas ex his rebus naſci, quæ nihil ad populum pertineant. Vis hanc, aut illam ditionis partem vindicare; quid iſtud ad populi negotium? Vis ulciſci, qui filiæ renuntiavit; quid hoc ad Remp.? Hæc expendere, hæc perſpicere, vere ſapientis, vereque magni eſt principis. Quis vnquam aut latius imperavit, aut ſplendidius Octavio Auguſto? at is cupiebat etiam deponere imperium, ſiquem vidiſſet Reip. magis ſalutarem principem. Merito laudata eſt ab egregiis auctoribus vox illa cuiuſdam Imperatoris: *Pereant*, inquit, *filii mei, ſi quis alius melius ſit Reip. conſulturus.* Hos animos Reip. pręſtiterunt homines impii,

impii, quod ad Chriſti religionem attinet; & Chriſtiani principes uſqueadeo vilem ducunt populum Chriſtianum, ut graviſſimo orbis incendio privatas ſuas cupiditates vel ulciſci velint, vel explere? Iam audio quoſdam ita tergiverſantes, ut negent ſe tutos eſſe poſſe, niſi vim improborum acriter propellant. Cur igitur inter innumeros Imperatores Romanos ſoli Antonini, pius, & philoſophus petiti non ſunt? niſi quod nemo tutius regnat, quam qui paratus eſt & deponere, utpote quod Reip. gerat, non ſibi. Quod ſi nihil vos movet neque naturæ ſenſus, neque pietatis reſpectus, neque tanta calamitas; certe Chriſtiani nominis probrum animos veſtros in concordiam redigat. Quota mundi portio tenetur à Chriſtianis? Atque hæc tamen eſt illa civitas in æditó monte ſita, ſpectaculum facta Deo, & hominibus. At quid ſentire putandũ eſt, quid loqui, quæ probra in Chriſtum evomere Chriſtiani nominis hoſtes, ubi vident Chriſtianos ſic inter ſeſe concertare levioribus de cauſis quam Ethnici, crudelius quam impii, machinis tetrioribus quam ipſi,

ipſi? Quorum inventum eſt Bombarda? Nonne Chriſtianorum? Et quo res ſit indignior, his induuntur Apoſtolorum nomina, inſculpuntur imagines. O crudelis irriſio! Paulus ille pacis hortator perpetuus tartaream machinam torquet in Chriſtianum? Si cupimus Turcas ad Chriſti religionem adducere, prius ipſi ſimus Chriſtiani. Nunquam hoc illi credent, ſi quod eſt, perſpiciant nuſquam magis ſævire, quam apud Chriſtianos, id quod Chriſtus unum omnium maxime deteſtatus eſt. Et quod Homericus Ethnicus demiratur in Ethnicis, cum ſuavium etiam rerum ſatietas ſit, ſomni, cibi, potus, choreæ, muſices; belli infelicis nullam eſſe ſatietatem, id apud eos veriſſimum eſt, quibus ipſum etiam belli vocabulum abominandum eſſe oportuit. Roma furioſa quondam illa bellatrix, tamen Iani ſui templum aliquoties vidit clauſum. Et qui convenit apud vos nullas eſſe bellandi ferias? Quonam ore prædicabitis eis Chriſtum pacis auctorem, ipſi perpetuis diſſidiis inter vos tumultuantes? Iam quos putatis animos addit Turcis veſtra diſcordia?

Nihil

Nihil enim facilius, quam vincere diſſidentes. Vultis illis eſſe formidabiles? concordes eſtote. Cur ultro vobis & præſentis vitæ jucunditatem invidetis, & à futura felicitate vultis excidere? Multis malis per ſe obnoxia eſt vita mortalium, magnam moleſtiæ partem adimet concordia, dum mutuis officiis, alius alium, aut conſolatur, aut juvat. Si quid boni obtinget, id tum ſuavius, tum communius reddet concordia, dum amicus impartit amico, & benevolus benevolo gratulatur. Quam frivola ſunt, quamque mox peritura, pro quibus inter vos tumultus eſt? mors omnibus imminet, non minus regibus, quam plebeiis. Quos tumultus ciet animalculum mox fumi in morem evaniturum? In foribus adeſt æternitas. Quorſum attinet pro rebus iſtis umbraticis perinde moliri, quaſi vita hæc eſſet immortalis? O miſeros, qui felicem illam piorum vitam non credunt, aut non ſperant impudentes, qui ſibi pollicentur è bellis ad eam iter eſſe, cum illa nihil ſit aliud, quam ineffabilis quædam felicium animorum communio, cum jam ad ple-

ad plenum continget, quod Chriſtus tam enixe rogaverat patrem cœleſtem, ut ſic inter ſe jungerentur illi, quemadmodum ipſe patri junctus eſſet. Ad hanc ſummam concordiam qui poſſitis eſſe idonei, niſi eam interim pro virili meditemini? Ut non ſubito ex ſpurco helluone fit angelus; ita non ſubito ex bellatore ſanguinario martyrum, ac divorum ſocius. Eia ſatis jam ſuperque fuſum eſt Chriſtiani, ſi parum eſt, humani ſanguinis, ſatis in mutua debacchatum exitia, ſatis hactenus furiis, Orcoque litatum, ſatis diu quæ Turcarum paſcat oculos, acta eſt fabula. Saltem aliquando poſt nimium diu toleratas bellorum miſerias reſipiſcite. Quicquid hactenus inſanitum eſt, fatis imputetur: placeat Chriſtianis quæ quondam prophanis placuit, ſuperiorum malorum oblivio. poſthac communibus conſiliis in pacis ſtudium incumbite. Et ſic incumbite, ut non ſtuppeis, ſed ſolidis atque adamantinis vinculis coëat, nunquam dirumpenda. Vos appello principes, de quorum nutu potiſſimum pendent res mortalium, qui Chriſti princi-
pis

pis imaginem inter mortales geritis, agnoſcite regis veſtri vocem ad pacem vocantis. Exiſtimate totum orbem diutinis feſſum malis hoc à vobis flagitare. Siquid cui dolet etiam, æquum eſt hoc publicæ omnium felicitati, donare. Maius eſt negotium, quam ut levibus cauſis debeat retardari. Appello vos ſacerdotes Deo ſacri; hoc ſtudiis omnibus exprimite, quod Deo gratiſſimum eſſe ſcitis: hoc depellite, quod illi maxime inviſum. Appello vos Theologi; pacis Euangelium prędicate, hanc ſemper popularibus auribus occinite. Appello vos Epiſcopi, aliique dignitate Eccleſiaſtica præminentes; ad pacem æternis vinculis aſtringendam veſtra valeat auctoritas. Appello vos primates, & magiſtratus, ut ſapientiæ Regum, ut pietati Pontificum veſtra voluntas ſit adiutrix. Vos appello promiſcue, quicunque Chriſtiano nomine cenſemus, conſentientibus animis in hoc conſpirate. Hic oſtendite quantum valeat adverſus potentum Tyrannidem multitudinis concordia. Huc pariter omnes omnia ſua conferant. Iungat æterna concordia, quos

tam multis rebus coniunxit natura, pluribus Chriſtus. Communibus ſtudiis agant omnes, quod ad omnium ex æquo felicitatem pertinet. Huc invitant omnia, primum ipſe naturæ ſenſus, atque ipſa (ut ita dicam) humanitas: deinde totius humanæ felicitatis princeps, & auctor Chriſtus: adhæc, tam multa pacis commoda, tot belli calamitates. Vocant huc ipſi principum animi, iam velut afflante Deo ad concordiam propenſi. En pacificus ille, placidusque LEO ſignum omnibus extulit ad pacem invitans, vereque Chriſti vicarium agens. Si vere oves eſtis, ſequimini paſtorem. Si filii, audite patrem. Vocat huc ille non titulo tantum Chriſtianiſſimus Galliarum Rex FRANCISCUS, qui pacem nec emere gravatur, nec uſquam ſuæ maieſtatis habet rationem, modo publicæ paci conſulat, hoc denique vere ſplendidum ac regium eſſe docens, de genere humano quam optime mereri. Vocat huc clariſſimus princeps CAROLUS, incorruptæ indolis adoleſcens. Nec abhorret Cæſar MAXIMILIANUS. Nec detractat inclytus Angliæ Rex HEN-

HENRICUS. Tantorum principum exemplum cæteros libenter imitari par eſt. Maxima plebis pars bellum deteſtatur,pacem orat.Pauculi quidam modo, quorum impia felicitas à publica pendet infelicitate bellum optant. Quorum improbitas ut plus valeat, quam bonorum omnium voluntas, æquum ſit, nec ne, vos ipſi expendite. Videtis hactenus nihil actum fœderibus, nihil promotum affinitatibus, nihil vi, nihil ulciſcendo. Nunc contra periculum facite quid poſſit placabilitas, quid beneficentia. Bellum è bello ſeritur, ultio trahit ultionem. Nunc gratia gratiam pariat, & beneficium beneficio invitetur,iſque regalior videatur, qui plus de ſuo iure conceſſerit. Non ſucceſſit quod humanis ſtudiis geſtum eſt: at fortunabit ipſe Chriſtus pia concilia, quæ ſe auctore & auſpice viderit ſuſcipi. Aderit dexter,aſpirabit, favebitque faventibus ei rei,cui favit ipſe plurimum. privatos affectus publica vincat utilitas. Quanquam dum huic conſulitur, & ſua cuique fortuna melior reddetur: principibus regnum erit auguſtius, ſi piis ac fe-

licibus imperent, ut legibus regnent magis, quam armis: proceribus maior, veriorque dignitas: ſacerdotibus otium tranquillius: populo quies uberior, & ubertas quietior: nomen Chriſtianum formidabilius crucis hoſtibus. Denique ſinguli ſingulis, & omnes omnibus cari ſimul & iucundi eritis, ſuper omnia Chriſto grati, cui placuiſſe ſumma felicitas eſt.

DIXI.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google